

Mehmed Mujezinović

BIBLIOTEKA MEHMED-RAZI VELIHODŽIĆA ŠEJHA I MUDERISA HUSREV-BEGOVA HANIKAHA U SARAJEVU

Hadži Mehmed-Razi Velihodžić poznat je u našoj historiografiji kao dobar poznavalac šeriatskog nasljednog prava, vješt astronom i pjesnik epigrafičar. Svi autori koji su do sada pisali o Velihodžiću ¹⁾ uglavnom se služe podacima koje je o Mehmed-Raziji zabilježio njegov savremenik Mula Mustafa Bašeskija.²⁾ Ovom prilikom, pak, o Velihodžiću donosimo jedan do danas neobjavljeni dokumenat, odnosno popis knjiga njegove privatne biblioteke, čiji je spisak sačuvan u Popisu Mehmed-Razijine ostavine u

1. O Mehmed-Raziji Velihodžiću vidi:

- Životopis Mehmed-Razijin i Kasidei Razi Velihodžić Mehmed efendi havage mekteb Husrev-beg, Mekteb Salnama za 1326 (1908), str. 52-58.
- S. Kemura — Dr VI. Čorović, Serbocroatische Dichtungen Bosnischer Moslims, 1912, Sarajevo, str. XVI-XVII;
- H. Mehmed Handžić, Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana, Sarajevo 1934., str. 91-92;
- Isti, El-gewherul-etna fi teragimi 'ulemai we šu'arai Bosna, Kairo 1349. (1930);
- H. Kreševljaković, Spomenica Gazi Husrev-begove četiristogodišnjice, Sarajevo 1932., str. 157;
- Bašeskija, Ljetopis, Sarajevo 1968., str. 246 i 323;
- M. Mujezinović, Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knj. I — Sarajevo, 1974., str. 540;
- Isti, Nekoliko rukopisa prepisanih u Gazi Husrev-begovoj medresi, Anali GHB-biblioteke IV, Sarajevo 1976., str.
- Sidžil 25, str. 100-102 u Gazi Husrev-begovoj biblioteci;
- H. Šabanović, u svom radu Književnost Muslimana BiH nije obradio ovog pisca, nego je samo uz njegovo ime označio H. 57, 85, sa naznakom da je Velihodžić rodom iz Sarajeva i da je bio šejh i muderis, umro 1200/1786. godine;
- M. Hadžijahić, Muslimanski pjesnik Razi, Mladost., god. XII, br. 5, Zagreb, 1. januar 1934., str. 116-117.

2. Bašeskija, Ljetopis, str. 246 i 323.

3. Sidžil 25, str. 100-102.

mogućnost da dobijemo uvid u nivo obrazovanosti onovremenog šejha i muderisa Husrev-begovih prosvjetnih institucija visokog ranga, kakve bijahu njegova poznata medresa i hanikah, ujedno nam potvrđuju i sve Bašeskijine navode o Velihodžiću kao učenjaku.

Međutim, prije nego pređemo na detaljno analiziranje spomenutog dokumenta, donosimo osnovne podatke o životu i radu Mehmed-Razije.

I

Hadži Mehmed-Razi je rođen u Sarajevu oko 1135. (1722) godine. Njegov otac Velijudin efendija bio je mualim Begova mekteba i imam Sarač Alijine džamije na Vrbanjuši u Sarajevu. Velijudin je i sahranjen u groblju uz spomenutu džamiju.⁴⁾ Biće da je porodica Velihodžića bila porodica učenih ljudi, jer i Bašeskija osim Mehmed-Razije i njegova oca Velijudina, spominje i Velijudinova brata Kadri-hodžu.⁵⁾

Mehmed-Razi je osnovno obrazovanje stekao u Sarajevu da bi potom školovanje nastavio u Carigradu. Po povratku u zavičaj služio je kao mualim Husrev-begova mekteba, na kojoj dužnosti je svakako naslijedio svoga oca Velijudina, potom kao pisar mehkeme i konačno kao šejh i muderis Husrev-begova hanikaha. Mehmed-Razi je, prema podacima H. Kreševljakovića, jedno vrijeme bio i muderis Husrev-begove medrese. To mjesto mu je ustupio tadašnji muderis Husrev-begove medrese Ahmed efendija Dupničanin.⁶⁾

Ljetopisac Bašeskija na više mjesta spominje Velihodžića, pa tako u godini 1194. (1780-81), opisujući nekolicinu učenih ljudi svoga vremena u Sarajevu, za Mehmed-Raziju, između ostalog, kaže i ovo:

"Hadži Mehmed-Razi Velihodžić (Velihoca-ogli), muderis Husrev-begova hanikaha... Bio je vješt i sposoban u šeriatskom nasljednom pravu. Zapravo se može reći da je u toj nauci bio veliki znalac i pravi majstor. Bio je pisar u mehkemi... i vrlo vješt u pisanju. Dobro je poznao pitanja iz šeriatskog prava, a bio je sposoban i u drugim granama nauke. Njegov pjesnički pseudonim je RAZI, jer je pjevao i sastavljao kronograme. Ništa ne bi čitao sporo i teško. Kada bi mu neko dao kakvo djelo, knjigu u ruke, on bi je čitao sasvim brzo i tačno, kao vodu. Zbog svega toga prozvaše ga Ma'rifetli — vještak. U matematici je bio brz i tačan. Svake godine bi na osnovu kretanja zvijezda sastavljao takvime — kalendare, pa mu kao astronomu nije bilo premca u Bosni. Učio je pred Begimamom, ali je i njega nadmašio, jer poznao je još i perzijski jezik. Imao je sasvim lijep i dopadljiv rukopis. Svojom rukom je prepisao Vankulin rječnik... Predavao je dječacima i učenicima Hanikaha i dva puta je išao u Meku".⁷⁾

Posebno valja istaknuti da Mehmed-Razi Velihodžić spada među pionire alhamiadi literature kod nas, jer je "on prvi počeo nastojati da vjerska djela piše našim jezi-

4. Na nišanu Velijudin efendije je natpis u pjesmi sa poblizim datumom da je umro mjeseca zilhidže 1157. (tj. između 5. I i 7. II 1745) godine. Iako se u ovom epigrafu ne javlja autor sa svojim pseudonimom, ipak smatramo da ga je spjevao Velijudinov sin Mehmed-Razi, koji je tada imao oko 22 godine. Epigraf sa nišana Velijudinova objavljen je u radu: M. Mujezinović, *Islamska epigrafika*, knj. I — Sarajevo 1974., str. 236 i 245.

5. Bašeskija, *Ljetopis*, str. 39.

6. *Spomenica Gazi Husrevbegove četiristogodišnjice*, 1932., str. 150.

7. Bašeskija, *Ljetopis*, str. 246.

kom", kako to konstatuje i H. Mehmed Handžić.⁸⁾ Pored još od ranije poznate i objavljene didaktičke pjesme, koja počinje "Čujte djeco svikoli..." i jedne manje brošurice o lijepim čudima,⁹⁾ Handžić kaže da u jednoj staroj bilježnici, u njegovu posjedu, imaju još tri brošurice na našem jeziku: "Prva je o uzorcima da se bez imana umre, druga je prevod Kunut-dove, a treća govori o daru Bogu, pejgamberu, siratu, mizanu i slično. Po svoj prilici biće da su i spomenute brošurice njegovo (Razijino) djelo".¹⁰⁾ Budući da se knjige H. Mehmeda Handžića nalaze sada u Husrev-begovoj biblioteci, to je pretpostaviti da je i spomenuta Razijina bilježnica u Husrev-begovoj biblioteci. Bilježnicu ovom prilikom nismo posebno tražili. Svakako bi bilo zanimljivo i potrebno sve aljamiado tekstove Velihodžića-Razije pronaći i kritički ih objaviti.

Već je spomenuto da je Velihodžić pod pseudonimom RAZI sastavljao i kronograme u stihu. Međutim, nama su do danas poznata svega dva kronograma sa pseudonimom RAZI, i to: epitaf na nišanu Hadži Hasana, sina Oručeva iz 1167. (1753-54) godine¹¹⁾ i kronogram Mevlevijske tekije iz 1196. (1781) godine,¹²⁾ dok za epitaf na nišanu Mehmed-Razijina oca Velijudin efendije pretpostavljamo da je također sastav Mehmed Razije.¹³⁾

Velihodžić je poznat i kao dobrotvor Sarajeva. Naime, on je 1199. (1784) godine uvakufio svoju kuću u Havadže Kemaludinovoj mahali (Ćemaluši) za ženski mekteb. U dokumentu o tom uvakufljenju stoji da će imam i mujezin dotične mahale, zajedno sa viđenijim džematlijama, izabrati jednu dobru ženu, sposobnu za mualimu. Zanimljivo je da se tu kaže čemu sve, pored lijepog odgoja, treba ova mualima da podučava žensku djecu, pa se tako taksativno nabroja da će ih podučavati učenju (čitanju) Kur'ana, imanskim i islamskim šartovima (temeljima vjere), propisima o abdestu, postu, namazu. Nadalje se kaže da ova mualima treba da i stanuje u spomenutom mektebu.¹⁴⁾

Ljetopisac Bašeskija u Nekrologiju pod hidžr. 1200, (1785-86) godinom registruje smrt Velihodžića, pa kaže:

"Iz Medine je došao glasonoša i javio da je umro... bedel Hadži Mehmed efendija, astronom, veliki učenjak, pjesnik, pravnik, jako učeni moj prijatelj. On je po treći put otišao u Meku i ne izašav na Arefat, umro je. Neka se na njegov izljev velika Božja milost..."¹⁵⁾

8. M. Handžić, Književni rad bosansko hercegovačkih muslimana, str. 92.
9. Kasida (pjesma) "Čujte djeco..." objavljena je u Mektebu - Salnami za 1326 (1907-908) i u radu Kemura-Corović, Serbocroatische Dichtungen, str. 32-34, a brošurica o lijepim čudima priopćena je samo u Salnami, str. 58.
10. H. Mehmed Handžić, n. dj. str. 92.
11. M. Mujezinović, Islamska epigrafika, knj. I — Sarajevo, str. 410.
12. Isto, str. 58.
13. Isto, str. 236 i ovdje bilj. 4.
14. Prepis vakufname sačuvan je u Zborniku M. Kadića, sv. XI, str. 327-328, u Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, a u sidžilu 37, str. 188-189, nalazi se i jedan obračun Velihodžića vakufa za 1212. (1797.) godinu.
15. Bašeskija, Ljetopis, str. 323. Iz Bašeskijine zabilješke vidi se da je Velihodžić išao i kao bedel (zamjenik za drugog) u Meku, što nam pokazuje da su za bedela traženi prvenstveno učeni i sposobni ljudi.

I popis ostavine iza umrlog Velihodžića potječe iz h. 1200. godine, odnosno, datirana je sa 25. džumada I 1200. (26. III 1786) godine.¹⁶⁾ S obzirom da je Velihodžić Hadži Mehmed umro prije izlaska na Arefat, to znači da je umro prije 14. X 1785. godine, a vijest o njegovoj smrti stigla je u Sarajevo nekoliko mjeseci kasnije, kada su se hadžije vratile sa hodočašća, pa je tada izvršen i popis njegove ostavine, a i Bašeskija, kako vidi-mo, tada registruje njegovu smrt. Prema tome, Velihodžić je umro u 63. godini.

I u popisu ostavine iza umrlog Mehmed-Razi Velihodžića, dokumenat je, kako smo vidjeli, datiran sa 25. džumada I 1200. (26. III 1786. godine) konstatuje se da je Hadži Mehmed efendija, sin Velijudin-hodže, unuk Hadži Durakov, iz Havadže Kemaludinove (Čemaluše) mahale, prije izvjesnog vremena umro na putu za hodočašće u Me-ku i da je iza sebe ostavio nasljednike: ženu Merjemu, kćer Mustafinu, zatim brata po majci Hasan-agu i amidžića Abdulaha, sina Abdulkadirova, oba odsutna iz Sarajeva (gaib anil-beled).

Ostavina Velihodžića procijenjena je od strane sarajevskog kadije na 209.278 akči. Od nekretnina Velihodžić je posjedovao dućan sa magazom u blizini Hanikaha i posjed u selu Malešići. Ovi objekti su procijenjeni na 74.400 akči. Više od polovine preostalog dijela njegove imovine, u iznosu od 134.878 akči, odnosi se na Mehmed-Razijinu privatnu biblioteku, jer smo izračunali da su njegove knjige procijenjene na iznos od 78.355 akči.

U spomenutom popisu na prvom mjestu su po naslovima nabrojane knjige i uz svaku je stavljena cijena. Svakako je zanimljivo razmotriti koliko i kakvih se sve knjiga nalazilo u njegovoj ličnoj biblioteci.

Biblioteka Velihodžića sadržavala je 199 naslova u 149 kodeksa.

Analizirajući knjige spomenute biblioteke po njihovom sadržaju, koliko smo mogli samo na osnovu često vrlo skraćenih naslova utvrditi, mogli bismo ih po pojedinim disciplinama razvrstati ovako:

- Pravilno čitanje Kur'ana i komentari Kur'ana ('Ilmul-kiraeti vet-tefsir) 11,
- Islamska tradicija (Hadis) 11,
- Propovjedništvo (Va'z) 4,
- Dogmatika ('Ilmul-kelam) 5,
- Šeriatsko pravo i njegovi osnovi (Fikh ve usuli fikh) 23,
- Istorija i geografija (Tarih ve gigrifi) 11,
- Medicina i veterina (Tibb ve baytarname) 2,
- Astronomija i matematika ('Ilmi nugum vel-hisab) 22,
- Muzika (Musiki) 1,
- Pjesme i molitvenici (Ilahiyat ve ed'iye) 8,
- Filologija ('Ilmul—luga) 17,
- Misticizam (Tesawuf) 4,
- Logika (Mantik) 1,
- Perzijski klasici 8,

16. Sidžil 25, str. 99-102, u Husrev-begovoj biblioteci.

- Razno 5 i
- Djela čiji sadržaj nije utvrđen.

Ovaj pregled knjiga po strukama ukazuje na to da je Velihodžić najviše naslova posjedovao iz šeriatskog prava i astronomije, a kako smo već spomenuli, i Bašeskija tvrdi da je Velihodžić poznat kao pravnik i astronom. Nadalje, Bašeskija kaže da je Mehmed-Razi sastavljao takvime, pa i u popisu se oni spominju pod nazivom Takwimlar. U fondu knjiga biblioteke Velihodžića nalazimo izvjesna djela i nekolicine naših ljudi kao: Kafije Pruščaka, Sudije, Munirije iz Beograda, a nekih od njihovih djela ima i u duplikatu, što nam pokazuje da su ova djela bila raširena i prepisvana među ondašnjim obrazovanim svijetom. Bašeskija, isto tako, konstatuje da je Velihodžić u obrazovanosti nadmašio i neke svoje savremenike, jer je poznavao i perzijski jezik, pa u njegovoj biblioteci vidimo i osam djela perzijskih klasika, a među ovima i komentar na Hafizov Divan, od našeg poznatog komentatora perzijskih klasika Sudije (iz Sudića).

Među Velihodžićevim knjigama nalazimo i dvije međzmu'e, u kojima su sadržani tekstovi i razne zabilješke koje je sastavio sam Velihodžić, a vidjeli smo da takvu jednu bilježnicu spominje i M. Handžić. U njoj su sadržana i nekoliko teksta na našem jeziku. Jedna stavka u popisu knjiga naznačena je samo ovako: "Risala, 36 komada". O kakvim se djelima pak ovdje radi nije nam moguće ništa poblizje kazati, a možda se i ovdje radi o zabilješcima i prevodima manjih brošurica koje je na naš jezik prevodio Velihodžić.

Velihodžić je imao lijep i dopadljiv rukopis, kako to konstatuje i Bašeskija, pa se je bavio i prepisivanjem knjiga. Jednu takvu knjigu, sa njegovim potpisom kao prepisivača, našli smo u Husrev-begovoj biblioteci ¹⁷⁾, dok za rječnik Vankulin, koji je u popisu njegove biblioteke na prvom mjestu upisan, kaže Bašeskija da ga je Velihodžić prepisao, što ističe kao kuriozitet. ¹⁸⁾

Poznato je da je Vankulin rječnik bio štampan u prvoj turskoj štampariji Ibrahima Muteferrike, i to prvi put 1729., a drugi put, prvi svezak 1755., a drugi svezak 1756. godine, pa nije izvjesno da li je Razija prepis izvršio sa štampanog ili rukopisnog primjerka. Indikativno je, svakako, da je Razija našao za potrebno - kod već štampana dva izdanja - da vrši prepis. Očito je da se osjećala velika potreba za ovim rječnikom, inače zvanim "Vankulu Lugati" autora el-Vani Mehmeda, sina Mustafe (umro 1592). Tiraž prvog štampanog izdanja iznosio je, prema nekim autorima, svega 500 primjeraka, dok je drugo izdanje štampano u 4000 primjeraka. Pa ni to nije moglo zadovoljiti potrebe prostranog carstva, tako da se Razi, negdje prije godine 1194. (1780-81) odlučio na prepisivanje ovog djela. U popisu ostavštine iza Razije ovaj je rukopis najskuplje procijenjen, čak na 16.806 akči, što također ukazuje na njegovu veliku potražnju i poslije dva štampana izdanja (kasnije se pojavilo i treće štampano izdanje iz 1802). Cijena prvog izdanja, koje je odmah razgrabljeno, iznosila je 350 akči po primjerku, pa cijena sarajevskog šeriatskog suda iz 1200. (1786), koja je frapantno nesrazmjerna cijeni po štampanom primjerku iz 1729. godine također govori koliko je Vankulin rječnik bio i u nas tražen i cijenjen. Inače, Gazi Husrev-begova biblioteka ima osim Velihodžićeva prepisa još jedan primjerak štampanog izdanja iz 1829. godine, jedan štampani primjerak nalazi

17. Vidi K. Dobrača, Katalog rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke, sv. I, str. 243 i M. Mujezinović, Nekoliko rukopisa prepisanih u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke IV, Sarajevo 1975., str. 28-29.
18. Isto, str. 29. U popisu Velihodžića knjiga najskuplje je procijenjen upravo Vankulin rječnik, čija cijena iznosi 16.806 akči.

se u kolekciji Osmana Asafa Sokolovića, sada također u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, jedan prepis čuva se u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Prije nego donesemo popis knjiga Mehmed Razijine biblioteke, možemo naša razmatranja o Velihodžiću zaključiti konstatacijom da je on iza sebe ostavio spomen svojim pjesmama i drugim sastavima, kako na turskom, tako i na našem jeziku i da je bio za ono vrijeme visoko obrazovana ličnost.

Ovdje donosimo i popis knjiga Mehmed-Razijine biblioteke u transkripciji latinicom. Knjige smo razvrstali po njihovom sadržaju i dajemo ih po strukama koje smo naprijed spomenuli.¹⁹⁾

PRAVILNO ČITANJE KUR'ANA I KOMENTAR KUR'ANA ('Ilmul-kiraeti wet-tefsir):

— TERTIBI ZIBA, 246.²⁰⁾ Ovo je registar sura i ajeta Kur'ana, od Hafiz Mahmuda Vardarije (um. prije 13. XII1054 = 1644/45).

— HAWASUL - KUR'AN, 240. Jedno djelo sa takvim naslovom napisao je Hakim Ebu 'Abdulah et-Temimi.

— ŠATIBI, 438. Puni naslov ovog djela je Hirzul-emani we weghut-tehani fil-kiraatis seb'i, od autora Ebu Muhammed Kasim Šatibiye (um. 590 = 1194).

— ŠERH GAZERI, 120. Komentar poznatom djelu Džezeri o pravilnom čitanju Kur'ana.

— TEFSIR, 318.

— DEF'A TEFSIR, 340.

— TEFSIR EBULLEJT, 300. Poznati komentar Kur'ana od Ebul-Lejs Samarkandije.

— TEFSIR 'AYWAN, 1212. Nije poznato o kojem se komentaru ovdje radi. Možda je pogrešno upisan naslov djela.

— TEFSIR KADI, GILD 2, 3600. Naslov djela je Enwarut-tenzil vve esrarut-tewil od Nasirudin Ebu Se'id 'Abdullah ibn 'Umera el-Beydawi-je, poznatog pod imenom Kadi Beydawi (um. 685 = 1286).

— TEFSIR KADI, GILD SANI, 840.

— TEFSIR KEŠŠAF, 960. Puni naslov komentara je El-Keššaf 'an hakaikit-tenzil, od Ebu Kasim Garullah Mahmud ibn 'Umer Zimahšerije (um. 538 = 1143).

19. U originalu popisa knjiga Velihodžića biblioteke (sidžil 25, str. 100-102), čiji faksimil donosimo uz ovaj prilog, djela, kako vidimo, nisu raspoređena po sadržaju, niti nekom drugom redu.

20. Naslove djela kako su oni označeni u originalu popisa donosimo ovdje istaknutijim slovima. Brojke iza tih naslova označuju iznose na koje su pojedine knjige procijenjene prilikom popisa.

ISLAMSKA TRADICIJA (Hadit):

- GAMI'US-SAGIR, 240. Vjerovatno se odnosi na djelo El-Gami' us-sagir min hadisil beširin-nezir, od Dželaludina Suyutije.
- TELATU MIETI HADIT, 516.
- HUTABI NEBIY, 180. Pod ovim naslovom postoji djelo Ebul-'Abbas Ga'fer Mustagfiriye (um. 433 = 1041-42).
- ŠERH ŠEMAIL LI'ALIYUL KARI, 966. Među više komentara djela Šemail od Ebu 'Isa Muhammeda Tirmizije, poznat je i komentar Nurudina 'Ali ibn Sultan Muhammeda el-Kariye (um. 1016 = 1607-608).
- ŠEMAILI ŠERIF, 306. Djelo napisao Ebu 'Isa Tirmizi (um. 279 = 892).
- ŠIFAI KULUB, 360.
- ŠERH ŠIFAI ŠERIF, 3834. Postoji više komentara djela El-šifa fi ta'rifi hukukil Mustafa od Ebu Fadl 'Iyad ibn Musa Yahsubije (um. 544 = 1149-1150).
- ŠIHABUD— DIN, 300. Vjerovatno se radi o djelu ovog autora koje ima naslov Nuzhetun-nazar fi tewdihih nuhbetul fiker fi mustalahi ehli el-eser, o terminologiji hadisa.
- MEŠARIK, 300. Vjerovatno se odnosi na djelo Mešarikul enwarin-nebewiye min sahalil-ahbaril-Mustafewiye od Hasan ibn Muhammeda, ibn Hasan es-Saganiye (um. 650 = 1252).
- MEŠARIKUL-EMVVAR, 438. Vidi prethodno djelo Mešarik.
- MUHAMMEDIYE, 426.

PROPOVJEDNIŠTVO (Va'z):

- DURRI GURER, 3180. Postoji djelo Gurerud-durer od Gazalije o propovjedništvu.
- ZUHRUL 'ABIDIN, 258. Puni naslov ovog djela je Bedrul-wa' izin we zuhrul 'abidin, od 'Abdullatifa, poznatog pod imenom Ibni Melik.
- MEW' IZAI TEDKIRE, 474
- SIFATU EHLIL GENNETI, 114. Postoji djelo Sifatu ehliil-geneti wen-nar od Diyauddina Ebu 'Abdillah Muhammeda ibn 'Abdul Wahida es-Sadiye.

DOGMATIKA ('Ilmul kelam):

- GEWHERETU ET-TEWHID, 426. Pod ovim naslovom ima djelo u pjesmi o akaidu od Šejh Ibrahim el-Likani Malikije.
- REWDATUL-GENNAT. Svakako se radi o djelu o akaidu što ga je napisao Hasan Kafija Pruščak, umro 1616. godine. U popisu je ovo djelo procijenjeno zajedno sa

naslovom "Soz-name" (rječnik) na iznos od 180 akči, ²¹⁾ što znači da su oba djela bila

povezana u jednom kodeksu.²²⁾

— ŠERHI 'AKAID. Ovaj naslov je zajedno sa djelom Subhatul-ebrar procijenjen na 372 akče.

— 'AKAIDI 'ADUDIYE, od Kadi 'Adudud-din Abdurahman el-Igi. U popisu uz ovo djelo je spomenut i Usturlab, pa je zajedno sa spomenutim djelom procijenjen na 312 akči.

— METALI'I TAWALI. Biće da se odnosi na djelo Metali'ul enzar fi šerhi tavalii' enwar od Isfahanije. Spomenuto je zajedno sa djelom Muhtesar Wikaye i oba djela procijenjena na 150 akči.

ŠERIATSKO PRAVO (Fikh we Usulu fikh):

— TUHFETUL MULUK, 120. Djelo pod ovim naslovom napisao je ZEYNUDDIN er-Razi.

— HULASATUL-FETAVA, 846. Svakako se radi o djelu pod ovim naslovom od Šejha Imama Tahira, sina Ahmeda Buharije.

— MENZUMEI NESEFI od Ebu Hafs Omera Nesefije. Uz ovaj naslov je spomenuto i djelo Seyid i oba procijenjena na 480 akči.

— ŠERHI ŠIR'A, 718. To je vjerovatno jedan od komentara djela Šir'atul islam od Imam-zade Hanefije, ali o kojem komentaru je ovdje riječ nismo mogli ustanoviti, jer postoji više komentara ovog djela.

— ŠERHI MENAR, 630. Osnovno djelo ima naslov Menarul-enwar od Ebul-Berekat 'Abdullaha Nesefije, a na isto postoji više komentara.

— ŠERHI MENAR, 736.

— SADRUŠ-ŠERI'A, 966. Pod ovim naslovom je poznat komentar djela Wikayetur-riwaye fi mesail el-Hidaye.

— 'AZMI, ŠERHI MENAR. To je zapravo glosa na Menarul-enwar od Mevla Mustafe ibn Pir Muhammeda, poznatog pod imenom 'Azmi-zade. Umro 1040/1630-31. Djelo nosi naslov Netaigul-efkar.

— FETAWAI MUEYED ZADE, 606.

— FETAWAI SUGRA, 126.

— FERAID 'ABDULLAH HAYRI, 1920.

— FIKH KEYDANI, 480.

21. U popisu Velihodžića biblioteke ima nekoliko slučajeva gdje se po dva ili više naslova procjenjuju u jednoj stavci. To su svakako slučajevi gdje su dotična djela bila u zajedničkom povezu. Takve slučajeve zajedničke procjene u našem popisu naznačujemo, a pojedina djela izdvajamo i po sadržaju i spominjemo ih na mjestima gdje one pripadaju.
22. Među tri rukopisna djela Rewdatu-gennat od Kafije, koja su spomenuta i obrađena u Katalogu Husrev-begove biblioteke, nailazimo i na jedan primjerak gdje je to djelo u istom kodeksu sa rječnikom Subhai-sibyan i Et-tuhfetul-hadiye i Lugati danisten. Vidi Katalog, sv. I, str. 484. Ostala dva primjerka djela Rewdatul-gennat vidi na str. 74 i 399.

— KUDURI, 780. Puni naslov djela je Muntesarul-Kuduri fi furu fi-nanefiye od Bagdadije.

— KENZI DEKAIK. Ovo djelo ima puni naslov: Kenzud-dekaik fi furu'il Hanefiye od Ebul-Berekat 'Abdullaha, poznatog kao Hafizuddin en-Nesefi. Ovaj naslov upisan je zajedno sa naslovom Mes'ud Rumi i zajedno procijenjeni na 180 akči.

— ŠERH KENZI DEKAIK, 1038. Postoji više komentara na djelo Kenzud-dekaik.

— MUHTESAR WIKAYE.

— METN MEGME'UL BEHREYN, 120. Postoji djelo Megme'ul bahreyn we multekan-nehreyn fi furu, il Hanefiye od Muzaferudin Ahmeda ibn 'Ali, ibn Sa'leba, poznatog kao Ibn Sa'ati (um. 694 = 1294/95).

— ŠERH MEGME'UL-BAHREYN, 1200.

— MUHTARI FIKH, procijenjen zajedno sa djelom Menasik na 210 akči.

— MENASIK.

— MUNTEKA, 300. Vjerovatno se radi o djelu El-munteka fi furu' il-hanefiye, od Ebul-Fadla Muhammeda, ibn Muhammeda, ibn Ahmeda, poznatog pod imenom Maktul.

— VAKI'ATUL MUFTIN, 1440.

— USUL-EL-HIKEM je svakako djelo od Hasana Kafije Pruščaka, a potpuni naslov mu je: Usulul-hikem fi nizamil 'alem (Temelji mudrosti o uređenju svijeta), političko-moralna rasprava o uređenju države i društva, po kojem djelu je Hasan Kafija najviše i poznat. Ovo djelo je u vrijeme popisa nalazilo se u Velihodžića biblioteci u duplikatu. Jedan primjerak je procijenjen na 132, a drugi na 484 akče.

ISTORIJA I GEOGRAFIJA (Tarih we gigrafi):

— BED UD-DUNYA, 96. Pod ovim naslovom ima djelo od Šejh Muhammed Kisaiye.

— BEHGETUT-TEWARIH, 240. Djelo je napisao Šukrullah Ahmed er-Rumi na perzijskom jeziku.

— TUHFETUL KIBAR, 390. Vjerovatno se odnosi na djelo Tuhfetul-kiram bi ahbaril-beledil-haram od Tekiyudin Huseyniye.

— TERGEMEI NISABUL-AHBAR, Osnovno djelo ima naslov: Nisabul-ahbar li tezekkuril-ahyar, od Siraguddina Ewši. Primjerak je procijenjen zajedno sa naslovom Hirzul-Melik na 186 akči.

— TAKWIMI TEWARIH, 600. Svakako se odnosi na knjigu pod ovim naslovom što ju je napisao Mustafa ibn 'Abdullah Konstantini, zvani Hagi Kalfa.

— TEWARIHI BAGDADI, 672. Vjerovatno je to Tarihi Bagdad, od Hafiz ebu Bekr, poznatog pod imenom Hatib Bagdadi.

— GIHAN NUMAY, 2910. Djelo na turskom jeziku o geografiji, od Katib Čelebiye (um. 1167 = 1753).

— RUZNAME.

— SEBHATUL AHBAR WE TUHFETUL AHYAR, od Derviš Muhamed rama-
dana.

— SEB'İYAT. Bošnjak Muniri, koji je službovao kao profesor i muftija u Beogradu i otuda poznat kao Muniri Belgradi, napisao je jedno djelo pod spomenutim naslovom, a koje djelo je samo po naslovu i poznato, jer do sada nije pronađen nijedan rukopis tog djela. Zato nismo sigurni da li se ovdje radi o tom djelu.

— INŠA.

MEDICINA I VETERINA (Tibb we baytare):

— ŠERHI MUGEZ MIN TIBB, 792. Svakako se radi o djelu Mugezul-kanun fit-tibb, od Ibni Nefisa.

— BAYTAR-NAME, 420.

ASTRONOMIJA I MATEMATIKA (Nugum we hisab):

— ESASI NUGUM, 480. O kojem se djelu radi nismo ustanovili.

— ENSAFUL AKTAR, 246.

— BURHANUL-KIFAYE, 180. Djelo o zvjezdoznanstvu, od Ebu Seid Ahmed Sengeriye.

— TUHFEI SAMI, 240. Postoji djelo Tuhfei Sami fil'ameli birrub'il gami', od Alaudina ibn Satir Dimiški.

— TEZKIRE MIN HEYET, 102. Vjerovatno se odnosi na djelo pod naslovom Et-tezkiretun nasiriye fil-heyeti, od Muhamed Tusiye.

— NUGUM.

— TAKWIMLAR. Ovo se svakako odnosi na takvime (godišnje kalendare) koje je sastavljao sam Velihodžić, o čemu je i naprijed bilo riječi.

— CARPERDI, 714.

— RISALEI GEYB, djelo procijenjeno zajedno sa Usturlabom na 192 akče. Pod ovim naslovom imaju djela od dvojice autora: Salahudina Musa-a i drugo od Mardiniye.

— RISALEI CAGMENI, 114. Puni naslov je El-mulehhas fil-heyeti, od Mahmuda Cagmenije iz Harzema.

— RISALE'AN HEYE, 246. Jedno djelo pod naslovom Risale filheye napisao je Alaudin 'Ali Kušci, a drugo pod naslovom Risaletl-heyeye napisao je Mevla Jusuf 'Agemi.

— RESDIYE ME'A EDWAR, 78.

— ZEYGI ULUG-BEG, 120, od Muhammed Šahraha o astronomiji.

— ŠERHI IŠARAT, 84. Biće da se radi o komentaru djela El-išaratu fil'ameli bir-rub'il mukantarat od Bedrudin Muhameda ibn Muhameda Mardinije, kojem djelu je kasnije isti autor dao dodatak i nazvao ga Idahul-išarat.

— ŠEHRI EŠKAL, 102. Postoji djelo: El-eškaluš-šehiye fil'amali bil-mukantara-til-matwiye, od Šemsudin Abdurahima.

— ŠERH CAGMENI, 144. Osnovno djelo Risalei Cagmeny, kako smo vidjeli napisao je Mahmud Cagmey iz Harzema, a o kojem se komentaru ovog djela ovdje radi nismo ustanovili.

— EDWAR. Puni naslov djela je 'Ilmul-edvvar fi ahkamin-nugum, od Šejh Ma'šer Belhiye, astronoma.

— 'ILMI HISAB ME'A ŠERHISI, 300.

— FUYUDATI MAKNATISIYE, 120.

— KIFAYE ET-TA'LIM, 240. Puni naslov je Kifayetut-ta'lim fi ahkamin-nugum, djelo na perzijskom jeziku od Zahirudina Gaznevvi.

— NUGUM.

— USTURLAB.

MUZIKA ('Ilmul-musiki):

— RISALETUL-MUSIKI, 150. Pod ovim naslovom nalaze se dva djela od slije-dećih autora: Ebu Salta Andulusiye, um. 529 (1134) i Šejh Ebu 'Ali Husejina, um. 428 (1036. godine).

PJESNIŠTVO I MOLITVENICI (Ši'r we ed'iye).

— BHRUL-ME'ARIF. Vjerovatno djelo o pravilima pjesništva od Mustafa Sururije, um. 909. (1503. godine).

— DIWANUL-ILAHİYAT, 228. Pod ovim naslovom imaju dva djela od dvojice autora: Šejh Šemsudina Siwasi i Šejh Muhammed Uskudarije.

— ŠEHRI KASIDE, 390.

— ŠEHR DELAIL, 990. Svakako se radi o komentaru djela Delail-ul-hayrat fi zikris-salati 'alen-nebiyil-muhtar, a koji komentar je napisao Šejh Muhamed Mehdi.

— MUNAGAT, 240.

— MEVLID (Mevlud).

— ILAHİYAT.

FILOLOGIJA ('Ilmul-luga):

— EŠBAHU NEZAIR, 720. Postoji djelo El-ešbahu wen-nezair s područja sintakse arapskog jezika od Dželaludin Andurahmana ibn Ebu Bekr es-Suyutije.

— TEWHID, 654. Vjerovatno se radi o djelu Tewdihul i'rab fi šerhi kawaidil i'rab, od Ibni Hišama.

- HASIYEI NAHV, 186.
- ŠAFIYE, 186. Gramatika arapskog jezika od ibn Hagiba, um. 646 (1248).
- ŠERH ELFIYE, 246. Postoji djelo El-elfiye fin-nahv, od Gemaludin et Taiye, um. 672 (1273), na koje ima više komentara.
- ŠERH KAFIYE FARISI, 486.
- ŠAFIYE ŠERHI KAFIYE, 840. Djelo Kafiye fin-nahwi ima više komentara.
- MUGNIL-LEBIB, 240. Puni naslov djela je Mugnil-lebib 'an kutubil-e'arib fin-nahwi, od Šejh Džemaludina ibn Hišama Nahwi, um. 762 (1360).
- MUGNIL-LEBIB, 270.
- ŠERHI MUGNI HABAN ČELEBI, 246.
- MIRKATUL-EDEB je zajedno sa naslovom Inša procijenjeno na 360 akči. Djelo Mirkatul-edebe je kratki priručnik o perzijskom jeziku u pjesmi, od Ahmeda Kermanije, um. 815 (1412).
- MUFESSAL MINEN-NAHW, 354., od Garullah Zimahšerije, um. 538 (1143).
- MULA 'ARAB ŠERHI MINA, 456.
- MUTAWEL, 618 je poznati komentar Sadudin Taftazanije (um. 792 = 1389) na djelo Telhisul-miftah fil-me'ani wel-beyan od Kazwinije, poznatog pod imenom Hatibi Dimašk, um. 739 (1338).
- FERHENGI ŠUURI, 4800. Poznati perzijsko-turski rječnik od Fahrudin Ibrahima ibn Kiwama i njegova učitelja Šejh Muhamed Lala.
- WANKULI LUGAT, 16.806 je poznati arapsko-turski rječnik. Ovo je, kako je već spomenuto i najskuplje procijenjena knjiga u Mehmed-Razijinoj biblioteci.
- SOZ-NAME. O kojem se rječniku ovdje radi nije poznato.

LOGIKA ('Ilmul-mantik):

- ŠERHI ISAGUGI, 60. Postoji više komentara na poznato djelo o logici Isagugi.

MISTICIZAM (Tesawuf):

- TERGEMEI TARIKAT, 660.
- TERGEMEI TARIKAT, 690.
- MENARATUS-SAIRiNI, 252. Pod ovim naslovom postoji djelo od Negmud-din Razije.
- MEDARIGUS-SALIKIN.

PERZIJSKI KLASICI:

- BEHARISTAN, 60, od Gamiye. Drugi primjerak ovog djela procijenjen je zajedno sa djelom El-ešgaru wel-esmaru fil-ahkami na 960 akči.

- ŠERH GULISTAN, 120.
- ŠERH GULISTAN AREBI, 300.
- SUDI DIWANI HAFIZ, 606. Ovo je komentar na poznato djelo Hafiza Širaziye, od Ahmeda Sudije (Iz Sudića).
- ŠERHI PEND, 360. Komentar na Sadijin Pendi 'Attar.
- ŠERH SA'DI, procijenjen je zajedno sa djelom Seb'iyat na 376 akči.
- MESNEWY. Svakako se radi o poznatom djelu Dželaludina Rumije, procijenjenom na 510 akči.

RAZNO:

- 'AGAIBI MAHLUKAT, 126. Djelo 'Agaibul-mahlukat, na perzijskom jeziku, napisao je Muhamed et-Tusi es-Selmani (um. 555 = 1160. g.).
- 'IBRET-NAME, 114. Biće da se radi o djelu 'Ibret-numa, od Lami'iyeh ili djelu pod istim naslovom od Šejh Šemsudin Siwasije.
- MES'UD RUMI. Od Mesud Rumije postoji komentar na Er-risale es-Samarkandiye, na koje djelo je pisao glose Šejh Jujo (Ejubović). Vidi: M. Handžić, Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana, Sarajevo 1934, str. 24 i H. Šabanović, Književnost Muslimana BiH, str. 405.
- EŠGARUL ESMAR. Puni naslov djela je El-ešgaru wel-esmaru fil-ahkami, od 'Ali Šah Harizmije, na perzijskom jeziku (um. 560 = 1164. g.).
- UNMUZEG, 90. Možda se odnosi na djelo: Unmuzegul-'ulum el-erbe'ati vel-'išrin, enciklopedijsko djelo o dvadeset i četiri nauke, od Tarsusije Ebu Amir Muhammed, ibn Ahmeda (um. 558 = 1164).

DJELA CIJI SADRŽAJ NISMO UTVRDILI:²³⁾

- IBNI SINA, 300. Obzirom na visinu procjene djela ovdje se svakako radi o nekoj manjoj raspravi autora Ibni Sina-a.
- HAŠIYE LIBNIL-MELIK, 720.
- TERGIHI BEYINAT, 258.
- ŠERHI TEWADIH, 1830.
- TEWDIH, 132.
- GAMI'UR-RUMUZ, 1743.
- HIRZUL-MELIK.

23. U ovu grupu su uvrštene knjige kod kojih na osnovu samog naslova u originalu popisa nismo mogli ustanoviti njihov sadržaj. Ti naslovi nam nisu pomogli, ni pri konzultaciji nama pristupačnih priročnika, da utvrdimo taj sadržaj, jer su nazivi skraćeni, pa, na primjer, pod jednim takvim nazivom ima više djela iz raznih disciplina, ili je pak naznačen samo autor, od kojeg ima više djela, pa nam nije bilo moguće utvrditi na koje se djelo naziv odnosi.

- HUSUS, procijenjeno zajedno sa djelom El-hisnul-hasin na 102 akče.
- ZATUL-KURS, procijenjeno sa djelom Kifayet-name na 198 akči.
- RISALATU 'ALI EL-KARI, 276.
- REDIYETUL-EDEB.
- SEYID ŠERIF, 600.
- HAŠIYE SEYID 'ALI KUCUK, 186.
- 'UMDE, procijenjeno sa djelom llahiyat na 120 akči.
- HAŠIYE SEYID 'ALI KUCUK.
- FEYDUL'AMIM, 432.
- ŠERH KADI MIR, 480.
- KIYAFETNAME.
- ŠERH KAYSARANI, 366.
- GUŠYAR, 354.
- MUTEVESSIT, 480.
- HAŠIYE MUTEWESSIT, procijenjeno zajedno sa djelom Šerhi unmuzeg
na 360 akči.
- MUHTESAR, 1920.
- ŠERHI MIZAG, procijenjeno sa Rediyetul-edeb i djelom Medarigus-salikin
na 180 akči.
- MUZEKI EN-NUFUS, 366.
- ŠERHI MISBAH, procijenjeno sa djelima Mevlud i Ruz-name na 72 akče.
- ŠERHI MISBAH, 360.
- METALI'I TAVALI'.
- MEFRUDAT, 336.
- MECMU'A. Pod istim ovim nazivom nalazimo u popisu dvije medžmue od kojih je jedna procijenjena na 60, a druga na 61 akču. To su svakako bilježnice sa raznim tekstovima. Najvjerojatnije se tu nalaze bilješke i originalni tekstovi samog Velihodžića.
- RISALE, 'ADED 36 (komada). Uz ovaj naziv je kako vidimo označeno da tih risala ima 36 komada, procijenjenih ukupno na iznos od 1200 akči. O kakvim se risalama (manjim brošuricama) ovdje radi nije bilo moguće utvrditi.

SUMMARY

THE LIBRARY OF MEHMED-RAZI VELIHODŽIĆ, SHEIK AND MUDERIS OF HUSREV-BEY'S HANIKAH IN SARAJEVO

Hadži Mehmed-Razi Velihodžić was born about 1722 in Sarajevo and died 1785 in Mecca. He was known as an expert in Sheriyat hereditary law and astronomy. In addition he was an epigraphic poet. His contemporary Mula Mustafa Bašeskija mentioned him at several places in his autograph "The Sarajevo Chronicle". These dates were used by all authors who wrote about Mehmed-Razi (see note 1 where an index of the literature about Mehmed-Razi is presented).

In this work the author, besides the basic biographic data about Velihodžić, presents one yet non-published document about him, that is the register of books of his private library. This register is preserved as the list of his inheritance in sidžil of Gazi Husrev-bey's Library in Sarajevo. The mentioned list points out, that the library of Velihodžić contained 199 titles in 149 codexes.

According to the short titles of books of Velihodžić's possession the books are divided according their contents.

- Commentaries and regular reading of Qur'an (tefsir and tedžvid) 11,
- Islamic tradition (Hadis) 11,
- Sermos (Va'z) 4,
- Dogmatics ('Ilmul-kelam) 5,
- Sheriyat law (Fiqh) 21,
- History and geography (Tarih wa gugrafya) 11,
- Medicine and Veterinary Science (Tibb) 2,
- Astronomy and mathematics (Ilmi nucum ve hisab) 26,
- Music (Musiki) 1,
- Poems and prayers (Ilahiya ve ed'iye) 8,
- Philology (Ilmul-lugat) 16,
- Logic (Mantik) 1,
- Persian classical authors 8,
- Miscellany (books the contents of which is not determined).

This account of books according to their contents shows that the largest number of books were of Sheriyat law and Astronomy and this points out that was occupies mostly with these disciplines. He also dealt with the copying of books.

